

Vânător și în lumea „de dincolo”.

Analiza inventarului funerar confecționat din materii osoase, provenind dintr-un mormânt din necropola eneolitică de la Urziceni-Vamă (jud. Satu Mare)

Monica Mărgărit, Cristian Virag

Abstract: The purpose of this study is to analyze the funeral inventory (especially artifacts made of hard animal materials) deriving from the grave 79 of the Eneolithic necropolis of Urziceni (Vamă). A 40–50-year-old man was buried in this grave placed in a crouched position. Eight artifacts made of three types of hard animal materials were deposited next to the skeleton (*Sus sp.* canines, long bones diaphyses and *Cervus elaphus* antler). Typological categories are not varied: scrapers and projectile points. The methodology we have used aimed not just to identify the operational schemes used for the manufacture of different typological categories but also to determine if the pieces were used before they became a funeral inventory. Our conclusion is that all the items belong to the hunting domain and that they have been used throughout the life of the owner. The fact that such an inventory accompanied a man reflects the types of religious beliefs of the community: the extension beyond death of the same activities, implicitly of the social status.

Keywords: Eneolithic, funeral inventory, osseous artifacts; technological analysis; use-wear traces.

Introducere

Necropola eneolitică de la Urziceni este poziționată în zona liberă a frontierei româno-maghiară de la Urziceni-Vállaj, pe un grind din valea mlăștinoasă a Pârâului Negru. Necropola se datează între 4300–4000 a. Chr., fiind descoperită în anul 2003 cu ocazia construirii unor magazine Duty Free fiind descoperite 17 morminte eneolitice *in situ* precum și alte trei morminte distruse de intervențiile antropice. Cercetările au fost extinse în anul 2005, iar caracterul spectaculos al descoperirilor care a suscitât mult interes din partea specialiștilor și a comunității locale, a determinat reluarea săpăturilor în anii 2014, 2015, 2016, 2017. La ora actuală, sunt cercetate până în prezent 103 morminte, necropola fiind renumită și pentru multiplele descoperiri de obiecte de aur și artefacte de valoare deosebită.

În cursul cercetărilor arheologice din anii 2003, 2005¹, 2014, 2016², cercetările au fost comasate preponderent pe latura sudică a necropolei, aceasta fiind tăiată în două de un șanț de apă. A fost cercetată jumătatea sudică, rămânând de cercetat latura nordică, precum și verificarea zonei limitrofe pentru a surprinde eventuale morminte dispuse răsfrat sau al unui grup de morminte mai timpurii. Pentru zona nord-vestică a necropolei au fost realizate cercetări în 2005³, respectiv o suprafață în 2016, cunoscându-se cu aproximație și limita nordică a necropolei. În zona vestică, necropola este deranjată de un canal și de actualul drum DN 1F.

Pentru acest orizont cultural se practică înhumarea, defunctul fiind așezat în poziție chirchită, orientat E-V, culcat pe partea stângă sau dreaptă, cu capul orientat spre V sau E⁴. O observație

¹ Cristian Virag, Liviu Marta, Hago Attila, *Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare Punct: Vamă, Cronica cercetărilor arheologice din România 2006, Campania 2005*, 383–386

² Cristian Virag, *com. Urziceni jud. Satu Mare, Punct: Urziceni-Vade Ret (Vamă), Cronica cercetărilor din România, Campania 2016, 2017*, 150–151

³ Cristian Virag, *Cercetări arheologice la Urziceni-Vamă*, în *ActaMP*, XXVI, 2004, 41–76

⁴ Pentru problematică a se vedea Iharka Szücs-Csillik, Cristian Virag, *The orientation of the dead at Urziceni necropolis*.

general-valabilă (există însă și excepții) este că poziționarea defunctului pe o parte sau alta este determinată de sexul defunctului, respectiv femeile sunt chircite pe partea stângă iar bărbații pe partea dreaptă. Diferențele dintre sexe continuă și în ceea ce privește inventarul funerar. În mormintele de femei numărul vaselor este mai mare, 5–7 vase, așezate de jur-împrejurul mortului iar în zona bazinului se găsesc în multe cazuri șiraguri de mărgelile de scoică, probabil utilizate la ornamentarea vestimentației. La bărbați numărul de vase este semnificativ mai mic, 1–2 vase, poziționate de regulă în zona picioarelor, alături de care se găsesc unelte de piatră sau cupru, respectiv vârfuri de săgeți, cuțite, răzuitoare, străpungătoare.

Necropola se remarcă printr-un inventar spectaculos, cu numeroase vase ceramice, piese de cupru (podoabe și arme), podoabe din scoică *Spondylus* sau marmură, piese litice (vârfuri de săgeți, lame, topoare), 6 piese de aur, piese de os (unelte și podoabe).

Mormântul analizat aparține unui bărbat de 40–50 de ani, depus în poziție chircită, orientat E-V (90°). Groapa mormântului este de formă rectangulară, având colțurile ușor rotunjite. Defunctul este orientat E-V (112°), culcat pe partea dreaptă. Capul defunctului nu este în poziție anatomică. Măinile sunt puternic flexate, aduse spre față: mâna stângă – 40°, mâna dreaptă – 36°. Picioarele sunt și ele flexate, genunchii aduși spre piept, călcâiele aduse spre bazin; flexația genunchilor este de 24°. În mormânt au fost depuse 8 artefacte (inv 6, 11–17) confecționate din trei tipuri de materii dure animale (canini de *Sus* sp., diafize de oase lungi și corn de *Cervus elaphus*), aparținând la două categorii tipologice: *racloire* și vârfuri de armă. Aceste piese erau grupate lângă piciorul stâng al defunctului, în asociere cu alte 7 piese litice (inv. 2–5, 8–10) și un ac de cupru (inv. 7). Între umărul drept și palmă a fost amplasat și un castron din lut.

Studiul nostru a vizat atât achiziția datelor de natură tipologică și tehnologică asupra artefactelor confecționate din materii dure animale, cât și stabilirea, pe baza micro-stigmatelor de uzură, dacă este vorba despre piese utilizate anterior depunerii în mormânt. O astfel de analiză ne permite să extragem un maximum de informație privind credințele/ritualurile funerare specifice comunității din care defunctul a făcut parte.

Metodologia

Studiul asupra materialului arheologic a fost realizat prin corelarea analizei directe a pieselor provenind din M79 cu datele deja publicate pentru alte contexte similare. Într-o primă etapă, piesele au fost supuse unui examen macroscopic, pentru a putea identifica operațiile tehnologice ce au permis obținerea pieselor. În această etapă, caracterizarea corectă a stigmatelor tehnologice este importantă, mai ales pentru etapa ulterioară de analiză. A urmat etapa microscopică, în care stigmatele tehnologice au fost examinate cu un microscop optic Keyence VHX–600, la mărimi cuprinse între 30x și 150x. Imaginile au fost capturate cu ajutorul unei camere încorporate microscopului menționat. Identificarea posibilelor zone de uzură, care să certifice faptul că piesele au fost utilizate înainte de a se constitui în inventar funerar, s-a realizat cu ajutorul unui microscop metalografic Olympus BX53M (mărimi între 50x și 200x), echipat cu o camera EOS 1200D Canon. Criteriile analitice pentru interpretarea tehnologică și funcțională a stigmatelor au fost stabilite pe baza comparațiilor cu publicații dedicate vârfurilor de armă din materii dure animale⁵, dar și *racloirelor* din dinte de *Sus* sp.⁶ De asemenea, s-a recurs și la publicații care făceau referire la diferite contexte funerare⁷, pentru a identifica

An archaeoastronomical approach, în: *ArheoVest*, Nr. IV: *In Honorem Adrian Bejan, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie*, Timișoara, 26 noiembrie 2016, Vol. 2: *Metode Interdisciplinare și Istorie*, Universitatea de Vest din Timișoara, JATEPress Kiadó, Szeged, 2016, 591–599.

⁵ Allain/ Rigaud 1992; Pokines/Krupa 1997; Pokines 1998; Pétillon/Letourneux 2003; Choyke/Bartosiewicz 2004; Pétillon 2006; Rigaud, 2006; Letourneux/Pétillon 2008; Pétillon/Bignon/Bodu/Cattelain/Debout/Langlais/ Laroulandie/ Plisson/Valentin 2011; Langley 2014, 2016.

⁶ Sidéra 2000, 2008, 2012; Maigrot 2001, 2005; Legrand/Sidéra 2007.

⁷ Renfrew 1986; Turek/Černý 2001; Parker Pearson 2003; Salanova/Sohn, 2007; Bailly/Plisson 2008; Sohn 2008.

dacă la nivelul preistoriei era o practică curentă aceea de a depune alături de defunct unelte/armele care i-au servit și în timpul vieții.

Inventarul funerar

Dintele

Canin de Sus sp. (inv. nr. 55171). Din zona rădăcinii dintelui au fost confecționate două piese de tip *racloir*. În consecință, piesele au pereții subțiri și o secțiune convex-concavă. Primul exemplar (Fig. 2/a) este pe suport plat, obținut printr-un procedeu de bipartiție longitudinală, aplicat în percuție. Fața inferioară a piesei a fost amenajată prin *raclage* longitudinal (Fig. 2/c). Piesa este fracturată la ambele extremități, dar, totuși, este evident faptul că, spre vârf, nu s-a format o latură concavă specifică unei utilizări îndelungate. În consecință, vorbim despre o piesă puțin utilizată. Uzura se formează la câteva minute de la utilizare, dar nu-i putem identifica stigmatele specifice, datorită reascuțirii frontului activ (Fig. 2/b). Lungimea inițială a piesei nu mai poate fi stabilită, însă prezintă o lățime medie de 14,6 mm și o grosime medie de 2,2 mm.

Cea de a doua piesă (inv. nr. 55173) (Fig. 2/d) provine din zona mediană a dintelui, deoarece spre partea proximală prezintă pereții subțiri – specifici rădăcinii dintelui, în timp ce la nivelul părții distale, pereții sunt mai groși – specifici vârfului dintelui. Pentru obținerea suportului a fost folosită aceeași metodă de debitaj prin bipartiție, în percuție. Transversal, pare să fie aplicat un procedeu de segmentare printr-o flexionare neglijentă. Laturile de debitaj și fața inferioară au fost regularizate printr-un *raclage* longitudinal neregulat, aplicat la nivel mezo-distal. Spre deosebire de piesa anterioară, fațeta concavă, specifică utilizării, a început să se formeze. La acest nivel, stigmatele de *raclage* sunt puternic marcate (Fig. 2/e), ceea ce ilustrează o reascuțire periodică a frontului activ, pentru a rămâne eficient. La microscop, este evident un lustru de uzură (Fig. 2/f), cu deformarea volumului inițial, prin apariția de depresiuni neregulate pe *fil du tranchant*. Suprafața de uzură este însă în mare parte acoperită de stigmatele de reascuțire. Vârful piesei este ușor fracturat (Fig. 2/g), dar el nu are un rol funcțional, formându-se ca urmare a modului de utilizare a piesei. Datele morfometrice ale piesei sunt următoarele: lungime – 83 mm, lățime medie – 25,4 mm, grosime medie – 3,2 mm.

Următoarea piesă (inv. nr. 55172) (Fig. 3/a) provine din vârful dintelui, suportul fiind compact și gros. Este un suport plat, de fapt o așchie din blocul de materie primă, obținută prin spargeri succesive. Prezintă o secțiune triunghiulară, două fețe fiind acoperite cu smalț. Cea de a treia fațetă a fost regularizată prin *raclage* (Fig. 3/c) și are o latură concavă spre extremitate – aceasta fiind latura de uzură/frontul activ. Concavitatea este destul de pronunțată și vârful asociat laturii este fracturat, de unde concluzia utilizării intense. Și în acest caz, stigmatele de *raclage* (Fig. 3/b) acoperă în totalitate frontal activ, ilustrând etape repetate de reascuțire. Datorită fracturării, lungimea inițială a piesei este indeterminabilă. Lățimea maximă a piesei este de 15,5 mm, iar grosimea medie de 8,5 mm.

Cea de a patra piesă (inv. nr. 55174) (Fig. 3/d) provine tot dinspre vârful dintelui, fiind obținut prin același procedeu de partiții succesive. Piesa este destul de degradată pe fața inferioară. Laturile de debitaj și fața inferioară au fost sumar regularizate prin *raclage* (Fig. 3/f). Frontul activ este acoperit cu stigmate de *raclage* (Fig. 3/e), însă forma concavă nu este atât de marcată, dovedind că piesa nu a fost intens folosită. Lungimea piesei este de 111 mm, lățimea medie de 20,6 mm și grosimea medie de 6,5 mm.

În fine, ultima piesă (inv. nr. 55175) (Fig. 4/a) provine dinspre vârful dintelui, păstrând o parte din fațeta de uzură specifică acestor canini. Este un suport plat, bipartiționat prin percuție, fără urme de prelucrare sau de uzură. Putem să-l considerăm un suport, punând în evidență realizarea unui stoc, pentru înlocuirea rapidă, la nevoie, a pieselor fracturate sau pierdute. Acesta prezintă o lungime de 119,8 mm; o lățime medie de 25,6 mm și o grosime medie de 10 mm.

Osul

Dintr-o diafiză de os lung (inv. nr. 55176) (Fig. 4/b) a fost confecționat un vârf de armă. Suportul folosit este unul plat, de fapt o așchie din peretele diafizar, obținut prin partiții succesive. Nu mai putem

identifica procedeul de partiție, deoarece întreaga suprafață a fost regularizată prin *raclage* longitudinal (Fig. 4/d) ce a creat secțiunea circulară a piesei și morfologia ascuțită a vârfului. Piesa a avut un sistem de înmănușare, deoarece este mai subțire la nivel proximal, dar nu putem să-i reconstituim morfologia, datorită fracturării. Vârful este fracturat recent (Fig. 4/c) dar se poate vedea faptul că la nivelul extremității *raclage*-ul este foarte evident (Fig. 4/e). Înclinăm să credem că a avut loc o reascuțire a vârfului, care a distrus stigmatele anterioare, deoarece la nivel mezial (Fig. 4/f) se dezvoltă o uzură extinsă, generată de manipulare. În consecință, chiar dacă este vorba despre un vârf de armă fracturat, păstrarea lui dovedește intenția de reparare/reascuțire. Diametrul mediu al piesei este de 9,5 mm.

Unui al doilea fragment distal (inv. nr. 55178) (Fig. 5/a), probabil tot un vârf de armă, i se aplică aceeași descriere, începând cu tipul de materie primă, modalitatea de obținere a suportului, precum și preocuparea pentru întreținerea armei. Stigmatele de *raclage* au un aspect „proaspăt” (Fig. 5/b), dar studiul la microscop ne demonstrează că acest *raclage* a suprapus uzura dezvoltată în etapele anterioare (Fig. 5/c). Deci, vorbim, din nou, despre un vârf de armă ce a fost reascuțit, fie pentru că s-a fracturat, fie pentru că vârful s-a tocit și nu mai pătrundea în țintă. Diametrul mediu al piesei este de 7 mm.

Cornul

Singura piesă confecționată din corn de cervideu (inv. nr. 55177) este un vârf de armă (Fig. 5/d). A fost utilizată o rază de corn (specia *Cervus elaphus*), conservându-se volumul anatomic. Segmentarea din ramură a fost realizată prin percuție. Stigmatele specifice acestui procedeu sunt greu de identificat deoarece planul de segmentare a fost regularizat prin abraziune (Fig. 5/f). La nivel proximal, piesa a fost perforată prin rotație bifacială (Fig. 5/e). În următoarea etapă de transformare tehnologică, întreaga suprafață a fost regularizată și ascuțită prin *raclage* longitudinal (Fig. 5/h), pentru a crea un vârf ascuțit și fin și pentru a elimina perlatura. De asemenea, spre extremitatea distală, s-a aplicat și o abraziune, în jurul întregii circumferințe, pentru a finisa partea activă. Aceasta este afectată de uzură, dobândind o morfologie puternic rotunjită, cu dispariția stigmatelor tehnologice (Fig. 4/g). Datele morfometrice sunt următoarele: lungime – 73 mm, diametrul maxim – 20,2 mm și diametrul perforației – 5 mm.

Discuții și concluzii

Toate piesele analizate sunt subordonate domeniului cinegetic, fiind vorba fie despre vârfuri de armă, fie despre unelte destinate întreținerii acestora. Astfel, vârfurile din os au fost cel mai probabil utilizate și s-au rupt în timpul folosirii. În general, astfel de vârfuri de armă se rup la nivelul sistemului de înmănușare: în timp ce vârful rămâne în carcasa vânatului, partea proximală rămâne atașată de mâner⁸. Faptul că în ambele cazuri este vorba despre vârfuri, ne dovedește că vânătorul le-a recuperat cu intenția vădită de a le repara și utiliza în continuare. Ele nu au fost abandonate și s-a inițiat repararea lor, prin reascuțirea vârfului. S-a aplicat o reamenajare superficială, posesorul vizând probabil finisarea lor doar în momentul înmănușării și folosirii. Armele din materii osoase au marele avantaj de a fi rapid reparate⁹, prin abraziune sau *raclage*, în comparație cu vârfurile din piatră. Cele două vârfuri au fost păstrate pentru a înlocui la nevoie alte piese rupte/pierdute. Vârful din corn era perfect funcțional, făcând parte din setul de vânătoare al celui înhumat. Aceste acțiuni sistematice de repunere în formă, comparate cu soliditatea armelor experimentale¹⁰, demonstrează faptul că ele corespund la numeroase expediții de vânătoare. Conform specialiștilor, dintre materiile prime, cornul prezintă cel mai bun raport elasticitate/duritate. Din acest punct de vedere, este cel mai bine adaptat fabricării diferitelor artefacte specifice echipamentului preistoric¹¹.

⁸ ex. Guthrie 1983; Arndt/Newcomer 1986; Bergman 1987; Knecht 1997; Pétillon 2006.

⁹ Pokines/Krupa 1997.

¹⁰ Pétillon/Letourneux 2003, 2006.

¹¹ Averbough 2000; Riedel/Pohlmeyer/Von Rautenfeld 2004; Vercoutère/Patou-Mathis/Giacobini 2007.

Datele publicate până în prezent par să ateste faptul că *racloirele* din dinte de *Sus* sp. erau folosite pentru prelucrarea lemnului (eliminarea scoarței, prelucrare mănere/tije din lemn, ascuțire lemn etc.)¹². Aspectul foarte proaspăt al *raclage*-ului este determinat de o reascuțire periodică a frontului activ. Ipoteza este confirmată de studiile etnografice conduse de Chiquet¹³, care arată că, la grupele din Indonezia, piesele de acest tip sunt reascuțite. Se menține astfel unghiul de atac al frontului activ. Acest front activ evoluează de la o formă rectilinie la una concavă, în funcție de durata utilizării. *Racloirele* erau folosite pentru a pregăti tija din lemn a armelor de vânătoare sau chiar pentru a crea arme (ex. sulițe) din lemn. Din păcate, cele din urmă se păstrează în condiții excepționale. Piesele din dinte analizate se află în etape diferite de evoluție a uzurii. Mai mult, prezența unui suport dovedește grija posesorului pentru a avea în permanență un stoc pentru a confecționa *racloirs*, cu ajutorul cărora se puteau pregăti armele. La acest tip de materie primă putem afirma că se exploata întregul bloc, deoarece am identificat atât piese confecționate din zona de rădăcină, cât și dinspre vârf. Pentru celelalte două tipuri de materii prime nu putem face observații similare. Nici sursele de achiziție ale materiei prime nu sunt determinabile în toate cazurile. Dacă în cazul dintelui, putem considera vânătoarea drept sursa de achiziție, nu știm dacă osul și cornul provin tot de la animale vânat (sau din expediții de colectare, pentru corn). Și piesele litice identificate în același context funerar, par să aparțină aceleiași categorii, a pieselor de transformare/prelucrare a altor materiale. Ele au servit, cel mai probabil, pentru a ascuți/repara vârfulurile din os și corn.

Faptul că un astfel de inventar însoțea un bărbat reflectă tipurile de credință ale comunității: continuarea și dincolo de moarte a acelorași activități, implicit a statutului social. Este clar vorba despre un vânător iar piesele care îl însoțeau trebuiau să-i servească și dincolo de moarte, pentru a vâna și a-și desfășura activitățile cotidiene. În egală măsură, piesele din mormânt ne oferă informații valoroase despre soluțiile tehnologice (manufacturare/folosire/ întreținere/abandon), dar și despre tipul de vânătoare practicat de comunitate (interacțiunea om/mediu). De altfel, analize similare asupra unor contexte arheologice au demonstrat că nu există piese „cu vocație funerară”¹⁴ la nivelul preistoriei, adică nu există piese care să fi fost create cu scopul unic de a fi depuse alături de defunct. Acest context este, de fapt, ultimul episod al „vieții” acestor artefacte care au fost îndelung utilizate și chiar reparate/reciclate, după cum este și cazul inventarului din acest mormânt. Cel mai probabil, biografia acestor artefacte s-a suprapus cu cea a posesorului. Deci, prin intermediul lor, putem reconstitui și fragmente din viața persoanei înhumate. Pe de altă parte, acest mobilier funerar este selectat, deoarece după cum au observat unii specialiști¹⁵, lângă defunct nu sunt depuse toate tipurile de obiecte care i-au servit de-a lungul vieții, manifestându-se, se pare, o preferință pentru podoabe și arme.

Analiza inventarului funerar din celelalte morminte ale necropolei de la Urziceni a arătat că există un model cultural, la nivelul compoziției inventarului, puternic structurat pe genuri (bărbații cu arme și unelte specifice, uneori cu câte un vas, în opoziție cu schelete de femei însoțite de mai multe vase ceramice și podoabe)¹⁶.

Monica Mărgărit

Universitatea „Valahia” din Târgoviște,
e-mail: monicamargarit@yahoo.com

Cristian Virag

Muzeul Județean Satu Mare,
e-mail: ccvirag@gmail.com

¹² Sidéra 2000, 2008, 2012; Maigrot 2001, 2005; Legrand/Sidéra 2007.

¹³ Chiquet/Rachez/Pétrequin 1997.

¹⁴ Bailly/Plisson 2008, 12.

¹⁵ Sohn 2008.

¹⁶ Szücs-Csilik/Virag 2016.

Bibliografie

- Allain/Rigaud 1992 J. Allain/A. Rigaud, *Les petites pointes dans l'industrie osseuse de La Garenne: fonction et figuration*, L'Anthropologie 96, 1992, 135–162.
- Arndt/Newcomer S. Arndt/M. H. Newcomer, *Breakage patterns on prehistoric bone points: an experimental study*. In D. A. Roe (ed.), *Studies in the Upper Palaeolithic of Britain and Northwestern Europe*. BAR International Series 269, Oxford, 165–173.
- Averbouh 2000 A. Averbouh, *Technologie de la matière osseuse travaillée et implication paléthnologique; l'exemple des chaînes d'exploitation du bois de cervidé chez les magdaléniens des Pyrénées*. Unpublished PhD Thesis. Université de Paris I Panthéon-Sorbonne. Paris.
- Bailly/Plisson 2008 M. Bailly/H. Plisson, *Introduction*. In M. Bailly/H. Plisson (eds.), *La valeur fonctionnelle des objets sépulcraux, Actes de la table ronde d'Aix-en-Provence*, 25–27 oct. 2006. Préhistoire Anthropologie méditerranéennes 14, 11–14.
- Bergman 1987 C.A. Bergman, *Hafting and use of bone and antler points from Ksar Akil, Lebanon*. In D. Stordeur-Yedid (ed.), *La Main et l'Outil: Manches et Emmanchements Préhistorique*. Travaux de la Maison de l'Orient 15, Lyon, 117–126.
- Chiquet/Rachez/Pétrequin 1997 P. A. Chiquet/E. Rachez/P. Pétrequin, *Les défenses de sanglier*. In P. Pétrequin (ed), *Les sites littoraux néolithiques de Clairvaux-les-Lacs et de Chalain (Jura), III: Chalain station 3, 3200–2900 av. J.-C.* Éditions de la Maison des sciences de l'homme, Paris, 511–521.
- Choyke/Bartosiewicz 2004 A. Choyke/L. Bartosiewicz, *Osseous projectile points from the Swiss Neolithic: taphonomy, typology and function*. In M. Roksandic (ed.), *Violent interactions in the Mesolithic. Evidence and meaning*. BAR International Series 1237, Oxford, 75–88.
- Guthrie 1983 R. D. Guthrie, *Osseous projectile points: Biological considerations affecting raw material selection and design among Paleolithic and Paleoindian peoples*. In J. Clutton-Brock/C. Grigson (eds.), *Animals and Archaeology*. BAR International Series 163, Oxford, 273–294.
- Knecht 1997 H. Knecht, *Projectile points of bone, antler, and stone: experimental explorations of manufacture and use*. In H. Knecht (ed.), *Projectile Technology*. Plenum Press, New York, 191–212.
- Langley 2014 M. C. Langley, *Investigating Maintenance and Discard Patterns for Middle to Late Magdalenian Antler Projectile Points: Inter-Site and Inter-Regional Comparisons*. Unpublished PhD Thesis, Institute of Archaeology, University of Oxford, Oxford.
- Langley 2015 M. C. Langley, *Investigating maintenance and discard behaviours for osseous projectile points: A Middle to Late Magdalenian (c. 19,000–14,000 cal. BP) example*. Journal of Anthropological Archaeology 40, 2015, 340–360.
- Legrand/Sidéra 2007 A. Legrand/I. Sidéra, *Methods, Means, and Results When Studying European Bone Industry*. In C. Gate/R. Walker (eds.), *Bones as tools: current methods and interpretations in worked bone studies*. B.A.R. International series 1622, Oxford, 291–304.
- Letourneux/Pétillon 2008 C. Letourneux/J.-M. Pétillon, *Hunting lesions caused by osseous projectile points: experimental results and archaeological implications*. Journal of Archaeological Science, 35, 2008, 2849–2862.
- Maigrot 2001 Y. Maigrot, *Technical and functional study of ethnografic (Irian Jaya, Indonesia) and archaeological (Chalain and Clairvaux, Jura, France, 30th century BC) tools made from boars'tusks*. In S. Beyries/ P. Petrequin (eds.), *Ethno-archaeology and its transfers* (Papers from a session held at the European Association of Archaeologists Fifth Annual Meeting in Bournemouth 1999), BAR International Series 983, Oxford, 67–79.

- Maigrot 2005 Y. Maigrot, *Ivory, bone and antler tools production systems at Chalais 4 (Jura, France): late Neolithic site, 3rd millennium*. In H. Luik/A. M. Choyke/C. E. Batey/L. Lõgas (eds.), *From Hooves to Horns, from Mollusc to Mammoth – Manufacture and Use of Bone Artefacts from Prehistoric Times to the Present – Proceedings of the 4th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group at Tallinn, 26th–31st of August 2003/ Muinasaja teadus 15*, Tallin, 113–126.
- Parker Pearson 2003 M. Parker Pearson, *The archaeology of death and burial*. Sutton Publishing, Stroud.
- Pétillon 2006 J.-M. Pétillon, *Des Magdaléniens en Arms. Technologie des Armatures de Projectile en Bois de Cervide du Magdalénien Supérieur de la Grotte d'Isturitz (Pyrenées-Atlantiques)*. Centre d'Etudes et de Documentation Archeologiques, Treignes.
- Pétillon/Letourneux 2003 J.-M. Pétillon/C. Letourneux, *Au retour de la chasse... Observations expérimentales concernant les impacts sur le gibier, la récupération et la maintenance des projectiles dans le Magdalénien supérieur d'Isturitz*. Préhistoire Anthropologie méditerranéennes 12, 173–188.
- Pétillon/Bignon/Bodu/Cattelain/Debout/Langlais/Laroulandie/Plisson/Valentin 2011 J.-M. Pétillon/O. Bignon/P. Bodu/P. Cattelain/G. Debout/M. Langlais/V. Laroulandie/H. Plisson/B. Valentin, *Hard core and cutting edge: experimental manufacture and use of Magdalenian composite projectile tips*. Journal of Archaeological Science 38, 2011, 1266–1283.
- Pokines 1998 J. Pokines, *Experimental replication and use of Cantabrian Lower Magdalenian antler projectile points*. Journal of Archaeological Science 25, 1998, 875–886.
- Pokines/Krupa 1997 J. T. Pokines/M. Krupa, *Self-barbed antler spearpoints and evidence of fishing in the Late Upper Paleolithic of Cantabrian Spain*. In H. Knecht (ed.), *Projectile Technology*. Plenum Publishing, New York, 241–262.
- Renfrew 1986 C. Renfrew, *Varna and the emergence of wealth in prehistoric Europe*. In A. Appadurai (ed.), *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge University Press, Cambridge, 141–168.
- Riedel/Pohlmeyer/Von Rautenfeld 2004 K. Riedel/K. Pohlmeyer/D. B. Von Rautenfeld, *An examination of Stone Age/Bronze Age adzes and axes of red deer (Cervus elaphus L.) antler from the Leine Valley, near Hannover*. European Journal of Wildlife Research 50, 197–206.
- Rigaud 2006 Rigaud, A., 2006. *Étude technologique des baguettes demi-rondes de Labastide (Hautes-Pyrénées)*. Archéologie des Pyrénées occidentales et des Landes 25, 229–246.
- Salanova/Sohn 2007 L. Salanova/M. Sohn, *«Mobiliier funéraire et modes de différenciation des morts à la fin du Néolithique en Europe occidentale»*. In L. Baray/P. Brun/A. Testart (dir.), *Actes du colloque Pratiques Funéraires et Sociétés*, Sens, juin 2003. Editions Universitaires de Dijon, 77–90.
- Sidéra 2000 I. Sidéra, *Les Matières dures animales. L'outillage en os et en ivoire*. In D. Ramseyer (ed.), *Muntelier/Fischergässli. Un habitat néolithique au bord du lac de Morat 895 à 3820 avant J.-C.* Cahiers d'Archéologie fribourgeoise 15, Éditions Universitaires Fribourg (Suisse), 118–156.
- Sidéra 2008 I. Sidéra, *Rubané, VSG et Cardial. Filiations de l'industrie osseuse*. In L. Burnez-Lanotte/P. Allard/M. Ilett (eds.), *Fin des traditions danubiennes dans le Néolithique du Bassin parisien et la Belgique (5100–4700 BC). Autour des recherches de Claude Constantin*. Mémoire 44 de la Société préhistorique française, 209–219.
- Sidéra 2012 I. Sidéra, *Nouveau regard sur la néolithisation. Les industries osseuses de l'Anatolie au Bassin parisien via la Méditerranée*. De Boccard, Paris.
- Sohn 2008 M. Sohn, *Entre signe et symbole: les fonctions du mobiliier des sépultures collectives d'Europe occidentale à la fin du Néolithique*. In M. Bailly/H. Plisson (eds.), *La valeur fonctionnelle des objets sépulcraux, Actes de la table ronde d'Aix-en-Provence*, 25–27 oct. 2006. Préhistoire Anthropologie méditerranéennes 14, 53–71.

- Szücs-Csillik/Virag 2016 I. Szücs-Csillik/C. Virag, *The orientation of the dead at Urziceni necropolis. An archaeoastronomical approach*. ArheoVest. In Honorem Adrian Bejan, Interdisciplinaritate în Arheologie și Istorie IV, JATE Press Kiadó, Szeged, 591–599.
- Turek/Černý 2001 J. Turek/V. Černý, *Society, gender and sexual dimorphism of the Corded Ware and Bell beaker populations*. In F. Nicolis (ed.), *Bell beakers today, pottery, people, culture, symbols in prehistoric Europe. Proceedings of the International Colloquium Riva del Garda (Trento, Italy)*, 601–612.
- Vercoutère/Patou-Mathis/Giacobini 2007 C. Vercoutère/M. Patou-Mathis/G. Giacobini, *The importance of the palaeontological and taphonomical analyses for the study of bone industries*. In Ch. Gates St – Pierre/R. B. Walker (eds.), *Bones as tools current methods and interpretations in worked bone studies*. BAR International Series 1622, Oxford, 23–34.
- Virag/Marta/Hago 2005 *Urziceni, com. Urziceni, jud. Satu Mare Punct: Vamă, Cronica cercetărilor arheologice din România* 2006, Campania 2005, 383–386.
- Virag 2004 *Cercetări arheologice la Urziceni-Vamă*, AMP, XXVI, 2004, 41–76.
- Virag 2016 *Urziceni, com. Urziceni jud. Satu Mare, Punct: Urziceni-Vade Ret (Vamă), Cronica cercetărilor din România, Campania* 2016, 2017, 150–151.

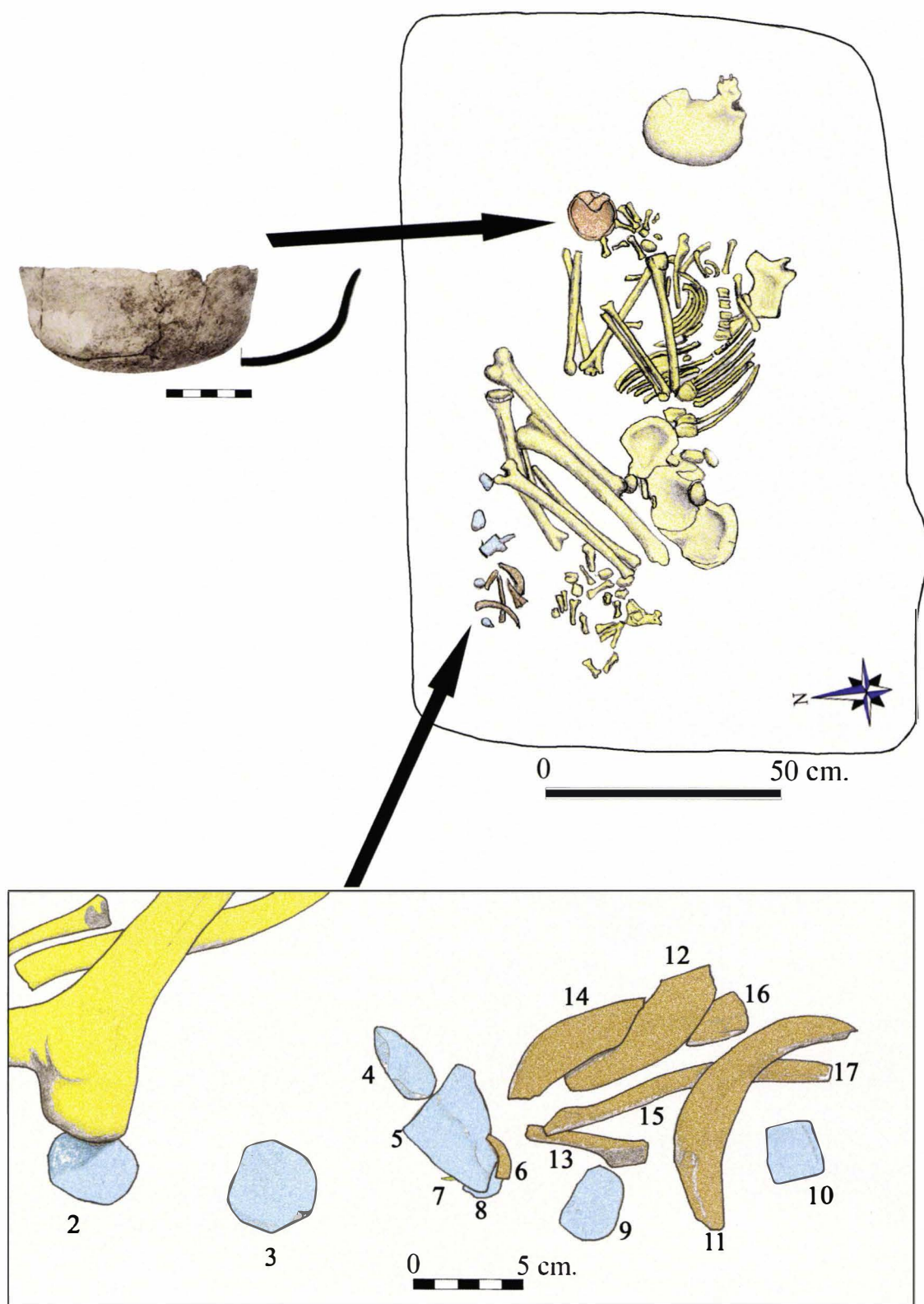

Fig. 1. Poziționarea defunctului și a inventarului funerar în M 79: ansamblu și detaliu.
Fig. 1. The position of the dead and funerary goods in M 79: general and detail.

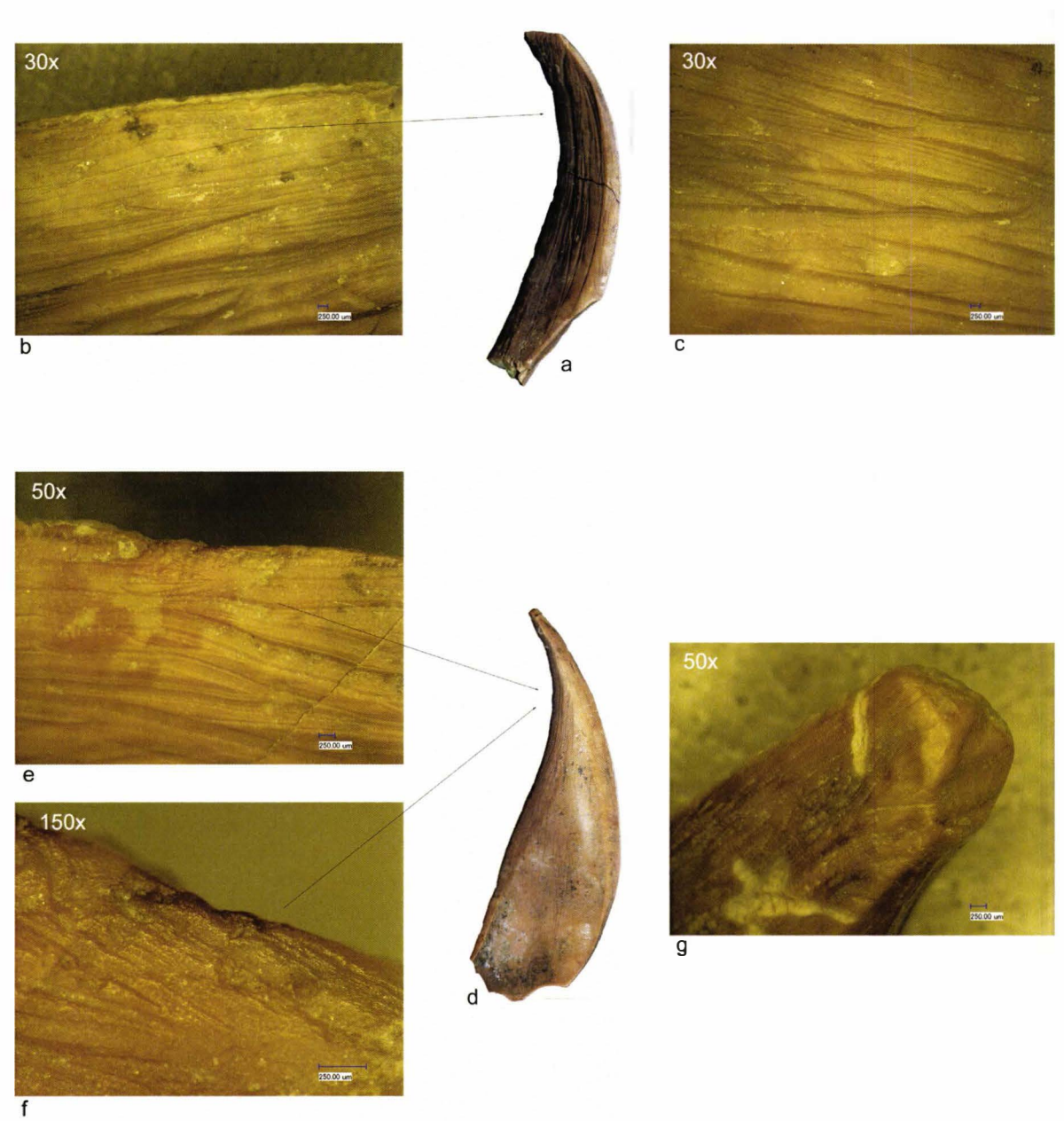

Fig. 2. *Racloirs* confecționate din canini de *Sus* sp.: a, d – artefacte din M 79; b, e – *raclage* fațeta de uzură; c. *raclage* fața inferioară; f. uzură, suprapusă de *raclage* la nivelul fațetei de uzură; g. vârf ușor fracturat.

Fig. 2. Scrapers made of *Sus* sp. canines: a, d – artefacts from M 79; b, e – scraping on the use side; c – scraping on the lower side; f – use wear, superposed by scraping on the use side; g – point slightly fractured.

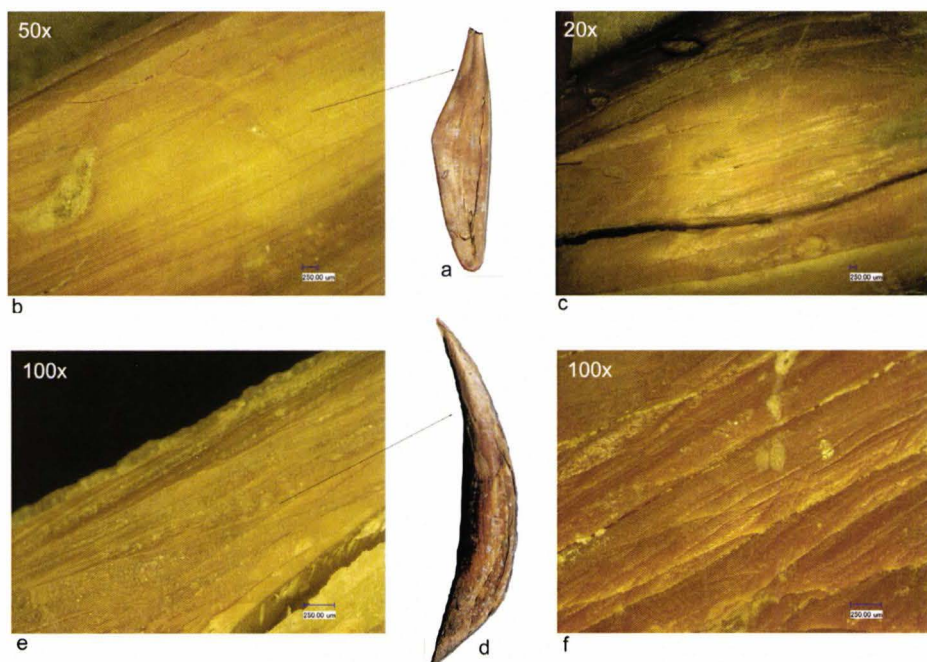

Fig. 3. *Racloirs* confecționate din canini de *Sus* sp.: a, d – artefacte din M 79; b, e – *raclage* fațeta de uzură; c, f – *raclage* fața inferioară.

Fig. 3. Scrapers made of *Sus* sp. canines: a, d – artefacts from M 79; b, e – scraping on the use side; c, f – scraping on the lower side.

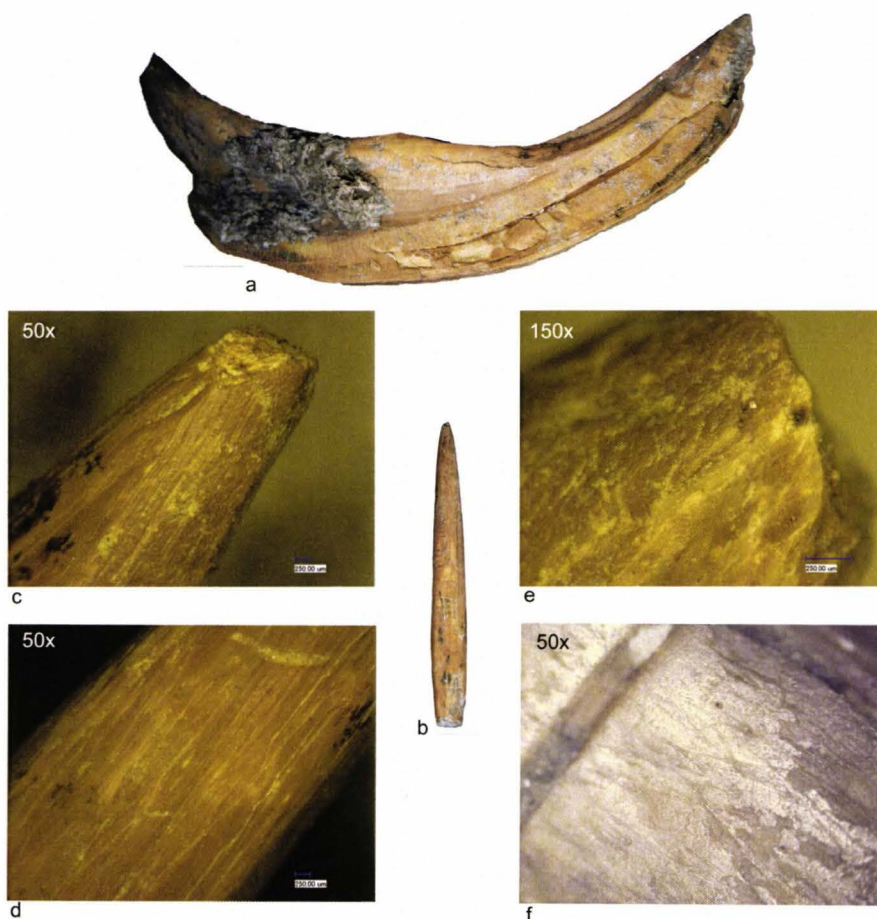

Fig. 4. Artefacte descoperite în M79: a. suport din canin de *Sus* sp; b. vârf confecționat din os; c-d. amenajare vârf prin *raclage* longitudinal; e. front activ lipsit de uzură; f. uzură prezentă la nivel mezial.

Fig. 4. Artefacts found in M 79: a. blank made of *Sus* sp. canine; b. bone point; c-d. processing of point through longitudinal scraping; e. active side lacking use wear; f. use wear present at medial level.

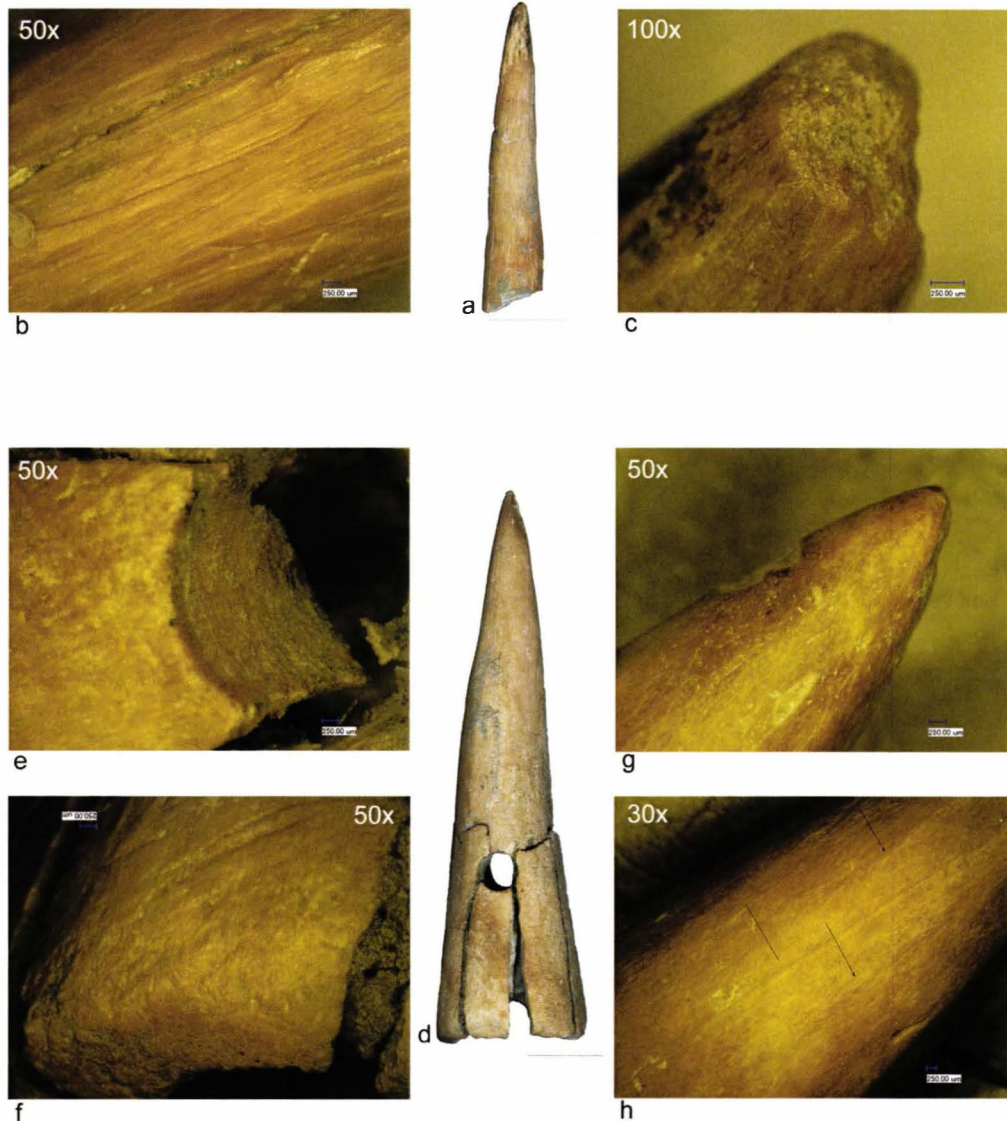

Fig. 5. Artefacte descoperite în M79: a. vârf confecționat din os; b. amenajare front activ prin *raclage*; c. vârf fracturat; d. vârf confecționat din corn de *Cervus elaphus*; e. detaliu perforație; f. abraziune extremitate proximală; g. detaliu vârf; h. *raclage* pentru amenajarea vârfului.

Fig. 5. Artefacts found in M 79: a. bone point; b. processing of active side through scraping; c. fractured point; d. point made of *Cervus elaphus* antler; e. detail of the perforation; f. abrasion of proximal end; g. detail of the tip; h. scraping for point processing.